

Muzeum w Grudziądzu (przy Bramie Wodnej) jest otwarte we wtorki, środy i piątki od godz. 10 do 18, w czwartki i soboty od 10 do 15, w niedziele i święta od 14 do 18. W poniedziałki i dni poświęcone muzeum jest zamknięte. We wtorki wstęp bezpłatny. W pozostałe dni opłata wynosi 1 zł, ulgowa 0,50 zł oraz 0,25 zł dla osób w grupach powyżej 10, które mogą w uzasadnionych wypadkach, po uzgodnieniu z muzeum, być oprowadzone w czasie zapropionowanym.

Dział Naukowo-Oświatowy zaprasza na wszystkie imprezy upowszechniające naukę i sztukę, urządzone szczególnie w dniu bezpłatnego zwiedzania. Pozostałe działy: Archeologii i Historii, Historii Kultury i Etnografii oraz Dział Sztuki służą zainteresowanym miłośnikom sztuki i przeszłości miasta i regionu informacją naukową i poradnictwem w zakresie samokształcenia.

INFORMACJA O WYSTAWACH

PRADZIEJE ZIEMI CHEŁMIŃSKIEJ — wystawa archeologiczna obrazująca rozwój osadnictwa naszego regionu od najdawniejszych czasów do powstania Państwa Polskiego. Do najciekawszych eksponatów należą: zrekonstruowany kamienny grób skrzynkowy kultury pomorskiej, zespół cennych zabytków pochodzących z odkrytego w Rządzu cmentarzyska z okresu rzymskiego, doskonale zachowane dębowe radio z Wiewiórek, stare żarna nieckowate i obrotowe, urny twarzowe kultury pomorskiej ze szczątkami kostnymi spalonych zmarłych.

DZIEJE GRUDZIĄDZA I REGIONU — wystawa historyczna obejmująca również rozwój sztuki i rzemiosła. Zainteresowanym może być udostępniony bogaty zbiór dawnych monet i medalii.

KULTURA LUDOWA ZIEMI GRUDZIĄDZKIEJ — wystawa etnologiczna przedstawiająca kulturę materialną, sztukę ludową i pamiątkarstwo naszego regionu, uzupełniona wystawką koszuoskiej sztuki ludowej.

ŚWIAT STAROŻYTNY — wystawa obrazująca życie starożytnych Egipcjan, Greków i Rzymian ze szczególnym uwzględnieniem wytworów kultury materialnej i sztuki.

STANISŁAW STASZIC JAKO GEOLOG I JEJ EPOKA — wystawa urządzona przez Muzeum Ziemi w Warszawie przedstawiająca dorobek naukowy Staszica, nauk przyrodniczych i hutnictwa polskiego na tle nauk w Europie w XVIII i XIX w.

MALARSTWO ELEONORY JAGACIAK — BARYŁKO — wystawa przedstawiająca twórczość jednej ze współczesnych malarek sopockich. Wśród zgromadzonych obrazów przeważają płótna olejne, są też akwarele i rysunki. Po eksponowanych już w muzeum pracach Bartłomiejczyka, Pryszory i Grabarza malarstwo Eleonory Jagaciak — Baryłko jest dalszą lekcją poglądową jednego z kierunków współczesnej sztuki w Polsce.

STRESZCZENIE POGADANKI OŚWIATOWEJ

ARCHEOLOGIA I JEJ PROBLEMY. Do podstawowych dziedzin w muzeum obok historii i etnografii należy archeologia. Nazwa tej nauki wywodzi się z greckiego i oznacza: nauka (logos) o starożytności (archaios). Zabytkami, na podstawie których nauka zwana archeologią bada dzieje dawnych społeczeństw, są wykopaliska — materialne źródła historyczne. W archeologii wyróżniamy: archeologię powszechną, archeologię Europy, archeologię Polski, archeologię Pomorza, podobnie jak w historii mamy: historię powszechną, historię Polski, historię Pomorza, Archeologia zajmująca się zabytkami Grecji i Rzymu nazywa się klasyczną lub śródziemnomorską. Dla odległych epok podstawą podziału i nazwy jest główny surowiec, z którego wyrabiano narzędzia i inne przedmioty, a więc kamień, brąz, żelazo. Od tego pochodzą i nazwy epok: Epoka kamienia, która obejmuje lata od około 200.000 przed naszą erą do około 1800 lat p.n.e., epoka brązu, trwająca od około 1800 lat p.n.e. do 700 lat p.n.e. i epoka żelaza, rozpoczynająca się od około 700 lat p.n.e. i trwająca po dzień dzisiejszy. W poszczególnych epokach istnieje jeszcze podział na podkresy i tak np. w ostatniej epoce wyróżniamy wczesną epokę żelaza (lata 700—400 p.n.e.), która dzieli się jeszcze na dwa okresy: *Halsztat C* i *Halsztat D* (nazwa jego pochodzi od odkryć w miejscowości Halsztat w Austrii), oraz okres lateński, z podziałem na wczesny okres lateński i późny, trwający od roku 150 do początku naszej ery. W celach porządkowych dokonała archeologia pewnego, wynikłego z potrzeb naukowych, podziału swoich źródeł. Rozróżnia się więc: osiedla otwarte — nieobronne; zamknięte — obronne, otoczone różnymi urządzeniami zabezpieczającymi; małe osady oraz różnego typu grody. Pozostałości ich nazywają się grodziskami. Ludność nazywa je często okopami, wałami, często szwedzkim, niekiedy zamczyskami. Miejsca pochowku zmarłych określa archeologia terminem — cmentarzyska, co oznacza miejsce cmentarne. Wśród cmentarzysk archeologia rozróżnia: płaskie, na których groby nie mają widocznej oznaki, i kurhanowe — z nasypem ziemnym. Istnieje jeszcze podział na cmentarzyska szkieletowe, ze zwłokami zmarłych niespalonych, i cmentarzyska popielnicowe z grobami, w których spoczywają prochy spalonych na stosie ciał zmarłych, pochowane w naczyniu glinianym, zwanym popielnicą lub z łaciny urną.

Do rzadszych źródeł znalezisk należą rozmaite nieruchome urządzenia komunikacyjne: drogi, mosty, brody, kopalnie, a także pojedyncze przedmioty użytkowe, np. siekiery, toporki kamienne i metalowe, groty oszczepów, miecze, monety, ozdoby itp.

Miejsca, na których występują pozostałości ludzkiej działalności, bez względu na rodzaj, nazywają archeologowie stanowiskami archeologicznymi. Mogą nimi być: wyspa, pagórek, sucha kępa-ostrow wśród łąk itp. Oprócz źródeł wykopaliskowych archeologia wyszukuje: kroniki polskie i obce, dokumenty i glossy na zabytkach, materiały etnograficzne, językoznawcze i kartograficzne.

Źródła wykopaliskowe uzyskuje się głównie przez badania terenowe; często bardzo pomocne są odkrycia przypadkowe, będące wynikiem np. erozji lub działania samego człowieka, pożyteczna jest też baczna obserwacja powierzchni ziemi oraz wskazówki zawarte w miejscowym folklorze (np. podania o jamach, podziemnych gankach i podobne).

Jednym z częstych pytań stawianych archeologom jest pytanie co do wieku wykopaliska. Ile lat ono liczy, z jakich czasów pochodzi ten gród, to osiedle, czy ten grot, bądź też to naczynie gliniane? Pytający nierzadko dodaje, że przecież w tych odległych epokach nie znano jeszcze pisma. Na określenie wieku wykopaliska ma archeologia kilka metod. Metodą wyjściową ustalania chronologii względnej jest metoda stratygraficzna, według której oddziela się od siebie poszczególne warstwy ziemi przyjmując, że im głębsza warstwa tym starsze jej pochodzenie. A więc i warstwy osadnicze zawierające resztki osiedla, spoczywające na pewnej głębokości, będą starsze od podobnych nawet warstw zalegających nad nimi. Podobnie grób wkopany w jamę gospodarczą będzie młodszy od tej jamy. Istnieje też metoda typologiczna oparta na założeniach teorii ewolucji, która ustala pewne szeregi rozwojowe narzędzi i ozdób, od form najprymitywniejszych do coraz bardziej złożonych.

Obok chronologii względnej archeologia opracowała również chronologię bezwzględną, czyli absolutną, która wykorzystuje obecność dokumentów pisanych i dających się odczytać, a znalezionych w danym wykopalisku (np. zachowane monety, napisy na ceramice i innych zabytkach). Przy połączeniu tej metody ze stratygraficzną można dokładnie datować przedmioty odsłaniające się w poszczególnych warstwach ziemi. Jedną z najnowszych metod stosowanych w chronologii absolutnej jest datowanie znalezisk przy pomocy węgla radioaktywnego. Pozwala ona określić wiek danego zabytku z dokładnością do około 25 lat. Archeologia wykorzystuje także inne metody np. datowanie kości kopalnych za pomocą analizy na ich zawartość fluoru, czy metoda oparta na mierzeniu magnetyzmu w ceramice. Jak widać, metody stające obecnie do dyspozycji archeologa dla datowania dokumentów archeologicznych są złożone i zróżnicowane, a ich stały postęp pozwala przypuszczać, że już w niedalekiej przyszłości archeologia pradziejowa będzie mogła datować swe dokumenty z precyzją niemal równą tej, jaką osiągnęła już archeologia historyczna.

WAŻNIEJSZE ODKRYCIA ARCHEOLOGICZNE W OSTATNICH LATACH

Sensacją dla kultury greckiej było odkrycie w lipcu 1959 r. dokonane na terenie dawnego portu w Pireusie, spełniającego przed wiekami ważną rolę w handlu ateńskim. W czasie pogłębiania wykopów przy przebudowywaniu miejskiego systemu wodociągów w Atenach' znaleziono kamienną głowę boga Hermesa, stanowiącą zakończenie marmurowej kolumny, wysokości ponad 1,40 m. Oczy Hermesa wykonane były niegdys z półszlachetnych kamieni, niestety zaginęły. Spod leżącej kolumny Hermesa wystawały brązowe ręce, należące do boga Apolla, którego posąg wynosił 1,90 m wysokości. Tego samego dnia natrafiono jeszcze na posągi: pierwszy, wykonany z brązu to posąg bogini Ateny, 2,30 m wysoki, przedstawiający postać we wspaniałe udrapowanych szatach, spiętych na ramionach, a głowę przyozdabia wielki hełm z wizerunkami sowy, węża i skrzydłatego lwa, drugi, to posąg Artemidy, wykonany również z brązu niemniej pięknie do poprzedniego, posiada długą, udrapowaną szatę, kołczan i pas. Z innych figur odkrytych w następnych dniach na szczególną uwagę zasługuje posąg Kory, normalnej ludzkiej wielkości. Odkryte przypadkowo najwspanialsze okazy sztuki starogreckiej, zebrane zostały przez Rzymian w specjalnym magazynie portowym w Pireusie, w celu przewiezienia ich do Italii, gdzie miały ozdabiać pałace patrycjuszowskie. W czasie wojen w latach 80-tych p. n. e. magazyn uległ zniszczeniu, a zgromadzone rzeźby przeleżały w zapomnieniu przez 2000 lat, ukazując się dopiero teraz i stając się dla Grecji jedną z największych rewelacji archeologicznych ostatnich lat.

W czasie prac przy eksploatacji torfu na obszarze bagna Domland w Niemczech' (Szlezwik—Holsztyn), odkryto w maju 1952 r. zwłoki 14-letniej dziewczyny, z zawiązaną na oczach przepaską do włosów. Zastawiające jest ostrzyżenie jej włosów na głowie: z lewej strony głowy włosy zostały krótko ogolone ostrym nożem, kilka dni przed śmiercią, po prawej obcięte nożycami na długość 4—5 cm. Z odzienia miała na sobie tylko futrzany kołnierz. Dokładne analizy wykazały, że zmarła została utopiona, przez złożenie jej do jamy w torfowisku na posłanie z wrzosu i obciążenie ciała położonym nań głazem narzutowym. W trzy tygodnie później odkryto niedaleko drugie zwłoki, mężczyzny, z założonym na szyi sidłem z pręta leszczyny. Mężczyzna również został ułożony na dnie jamy w torfowisku i przyciśnięty 8 polanami grubości ramienia. Głowa ułożona najniżej była przyciśnięta największym palcem. Mężczyzna również miał krótko obcięte włosy. Znaleziska zmumifikowanych ciał w torfowiskach stanowią ciekawy materiał do badań nie tylko archeologicznych, ale i religioznawczych i prawnohistorycznych. Ogoleniem głowy i utopieniem w bagnie karano bowiem u Germanów za pewne przestępstwa, o czym świadczą wiadomości podane przez Tacyta w jego dziele „Germania”.

Jednym z największych osiągnięć archeologii włoskiej XX w. było odkrycie w 1956 r. starożytnego miasta etruskiego — Spiny, o którym wiedziano jedynie ze skąpych wzmianek Pliniusza i Strabona. Wielką trudność sprawiało badaczom położenie miasta, bowiem znaczna jego część leży 1 m poniżej poziomu morza i jest zalana wodą lub grzęzawiskiem. Dzięki zastosowaniu najnowszej techniki i aparatury wykopaliskowej można zapoznać się z życiem codziennym Spiny. Antyczna Spina, jako jeden z największych ośrodków życia gospodarczego nad Adriatykiem, stanowiła również ważne centrum kulturalne. Oprócz handlowego znaczenia tego miasta, które było magazynem i śpichlerzem wielu towarów sprowadzanych ze znacznych odległości z Europy środkowej i północnej zasługuje na uwagę fakt, że krzyżowały się tu wpływy kulturalne etruskie i greckie. Krótkie istnienie tego miasta, którego potęgę porównać można ze znaczeniem Marsylii, spowodowane zostało niekorzystnym jego położeniem. Podmokła gleba zniszczona przypływami morza szybko zaczęła się usuwać i zapadać w powstałe wokół niej trzęsawisko. Już w czasach Augusta nie było śladów po Spinie, jedynie na jednej z wydmy piaszczystych powstałych na jej miejscu założono wioskę rzymską.

Opracowanie: mgr Bożena Sikorska, Dział Naukowo-Oświatowy Muzeum w Grudziądzu.